

Afrika „Made in China“

Jakub Majewski

1. augusta 2022 ✚ *Politika*

Ak by dnes cestovateľ po dvadsaťročnej prestávke opäť navštívil Afriku, zažil by poriadny šok. Od severu na juh, od východu na západ, všade vidieť obrovské investície. Bane, cesty, železnice, prístavy, moderné mrakodrapy. Nestavajú ich však Európania ani Američania, ako to bolo kedysi. Ich čas už uplynul. Modernú Afriku buduje Čína.

Prezident Ugandy na stretnutí s čínskymi investormi

zdroj: flickr.com

História Číny v Afrike siaha do začiatku 15. storočia. V tom čase cisár Jung-le (Yongle) vyslal veľkého admirála Čenga Che (Zheng He) na veľké obchodné a objaviteľské výpravy. Najďalej sa tieto výpravy dostali až k východnému pobrežiu Afriky. Stalo sa tak takmer súčasne s portugalským objavením čierneho kontinentu zo západu. Na rozdiel od Portugalcov však admirál Čeng Che svojimi cestami nepoložil základy čínskej koloniálnej ríše. Nielen preto, že ďalší cisár sa rozhodol obrátiť sa chrbtom k vonkajšiemu svetu. Predovšetkým čínsky *modus operandi*, vtedy aj dnes, vychádza z úplne inej logiky.

Obchod dravý ako vojna

Čeng Che na svojich cestách nehľadal priestor pre budúce kolónie; mal iba získať *tribút* pre cisára. Išlo o špecifickú formu obchodu: Číňania zasypávali miestnych vládcov darmi, čím dávali jasne najavo, že na oplátku očakávajú primerané dary pre svojho cisára. Domorodci, oslnení nádherou, často súhlasili s úplne nevýhodnými podmienkami – a tak to zostalo dodnes. Čínska expanzia nie je o dobývaní, ale o poskytovaní pôžičiek a investícií a na oplátku predovšetkým o získavaní práv na ťažbu nerastných surovín. Na prvý pohľad to všetko znie ako normálny, zdravý obchod, v ktorom sa dve strany dohodnú na vzájomne výhodných podmienkach. To však nie je tento prípad.

Modely lodí v rovnakej mierke, väčšia je vlajková loď admirála Čenga Che, menšia –
Kolumbova Santa Maria

zdroj: flickr.com

Pred desiatimi rokmi španielski novinári Juan Pablo Cardenal a Heriberto Araújo vo svojej knihe *Dobývanie sveta po čínsky* sledovali čínsku expanziu v Ázii, Latinskej Amerike a Afrike. Jej najdôležitejšou črtou sa zdala byť ochota uzatvárať miestne korupčné dohody. Vďaka nej podpísané dohody sú často zjavne nerovnocenné. Nejde o to, žeby boli nevýhodné pre krajinu, ktorá ich podpísala – výhoda tu je, ale v žiadnom prípade nie je rovnaká pre obe strany.

Napríklad výmenou za právo využívať miestne ložiská Čína investuje do výstavby bane a prístupových ciest – ale je to jej spoločnosť, ktorá bude zarábať na ťažbe v bani, a príjmy budú vylúčené zo zdanenia. Navyše infraštruktúra nie je financovaná ako súčasť zmluvy, ale ako samostatný úver, ktorého splácanie je, samozrejme, prísne strážené. Stavebná spoločnosť je čínska, rovnako ako aj banka, v ktorej sa čerpá úver, je čínska.

V prípade veľkých stavieb infraštruktúry, ako sú prístavy alebo letiská, zostáva budované zariadenie *de facto* čínskym, kým sa dlh nesplatí, takže príjmy z nového podniku idú priamo na splácanie. Je ťažké si nevšimnúť, že je to vzťah, v ktorom má Čína v rukách všetky tromfy a ochotne ich využíva.

Neprekvapuje, že za týchto okolností západné médiá často kritizujú Čínu a naznačujú, že ide o chamtivých a šikovných Číňanov, ktorí vykorisťujú alebo podplácajú chudobných a naivných Afričanov.

Takýto pohľad, ktorý redukuje domorodcov na rolu naivných hlupákov čakajúcich na osvietenie, je však falošný. Afričania veľmi dobre vedia, kto má z uzatvorených dohôd väčší prospech. Ak s nimi súhlasia, robia to preto, lebo jednoducho nemajú na výber.

Západ prehráva vlastnou vinou

Ešte pred dvadsiatimi rokmi obchodné aj politické vzťahy medzi Západom a Afrikou ďaleko presahovali možnosti Číny. Hoci komunistická Čína prenikala do Afriky už od 60. rokov 20. storočia a vysielala tam tisíce lekárov, aby propagovali komunizmus, chudobná Čína nemala dlhé roky čo ponúknuť v oblasti obchodu alebo hospodárskej pomoci, najmä veľkých pôžičiek potrebných na veľké investície.

To sa zmenilo až v 90. rokoch, keď čínska hospodárska transformácia začala prinášať ovocie. Dramatické zrýchlenie nastalo po prijatí Číny do Svetovej obchodnej organizácie v roku 2001. Medzitým celý tento čas

zohrávali západné krajiny v Afrike významnú úlohu, najmä preto, že obyvatelia ich bývalých kolónií väčšinou hovoria ich jazykmi a zdedili európske zákony. Čo sa stalo, že sa Číne podarilo získať kontinent?

Prístup Číny k miestnej politickej kultúre bol od samého začiatku flexibilný. Ak domorodci požadovali úplatok za podpísanie zmluvy, nuž čo: iný kraj, iný mrav. Čína už dávno upustila od horlivej snahy exportovať socializmus. V súčasnosti Ríša stredu nikomu nekladie politické podmienky a nepodmieňuje navrhované dohody miestnymi reformami. Západné krajiny a od nich závislé medzinárodné inštitúcie, ako napríklad Svetová banka a Medzinárodný menový fond, sa správajú úplne inak.

Obrovská kontajnerová koď, nesúca názov CMA CGM ZHENG HE

zdroj: flickr.com

Tie, spočiatku tolerantné k postkoloniálnemu chaosu v Afrike, začali časom klásť čoraz tvrdšie podmienky. Začalo sa to otázkami, ako je obmedzenie korupcie, budovanie udržateľnejších vlád a stabilizácia hospodárstva. Neskôr začali investície podrobovať špeciálnemu dohľadu. Napokon, už v tomto storočí začali západné krajiny, najmä Spojené štáty, vyvíjať tlak na kultúru a hodnoty, najmä požadovať rozšírenie práv tzv. „sexuálnych menšín“.

Zatiaľ čo predchádzajúce tlaky v politických a hospodárskych otázkach boli v Afrike znášané s určitým podráždením, zavádzanie antimorálky sa tam stretlo s rozhodným odporom. Aj keď samotní Afričania majú stále kultúrne bližšie k Západu ako k Číne, a dokonca vnímajú Číňanov ako nepríjemných votrelcov, v istom okamihu sa ukázalo, že Afrika sa môže rozvíjať buď na základe vlastných skromných zdrojov, alebo v rámci čínskej dohody – vzorec spolupráce so Západom sa zrejme vyčerpal.

Bolo to nielen z kultúrnych dôvodov. Západné spoločnosti investujúce v Afrike, ktoré nemali podporu takého silného aparátu, akým je čínska ekonomika, už neboli konkurencieschopné. Stručne povedané: tieto spoločnosti chceli rovnako ako čínske využívať africké ložiská, ale neponúkali takú infraštruktúrnú podporu ako Čína. Západ, ktorý bol zvyknutý vnímať Afriku ako prosebníka, nebol schopný pozeráť sa na Afriku ako na partnera.

Patrí budúcnosť Číne?

Keď Cardenal a Araújo opisovali prenikanie Číny do Afriky, poukázali na približne dvadsať krajín, v ktorých existujú významné čínske projekty. V súčasnosti takéto projekty existujú už vo väčšine afrických krajín. Investície do baní a železníc tiež ďaleko presiahli hranice. V súčasnosti sa takmer okolo celého oceánskeho pobrežia Afriky tiahne reťazec prístavov vybudovaných, financovaných alebo spravovaných čínskymi spoločnosťami. Tieto prístavy sú súčasťou širšieho projektu zvaného *Pásma a cesta*, avšak zatiaľ čo vnútrozemská „trasa“ je určená najmä na vývoz čínskych výrobkov do Európy, „pás“ vedúci cez oceán z Číny okolo Indie a do Afriky je určený predovšetkým na dovoz surovín do Číny.

Rozsah tejto zmeny najjasnejšie ilustrujú čísla: v roku 1980 mal celý obchod medzi Čínou a Afrikou hodnotu jednej miliardy dolárov. V roku 2000 to bolo už desať miliárd. Dnes, napriek poklesu obchodu v dôsledku pandémie, dosahuje táto suma až dvesto miliárd dolárov – najmä z dovozu ropy a iných nerastných surovín a potravín do Číny. Čína dlhodobo dominuje aj v štatistikách o pôžičkách afrických krajín a v každej kategórii necháva svojich západných konkurentov ďaleko za sebou.

S rozširovaním a prehľbovaním čínskej prítomnosti v Afrike vidíme aj ďalšie snahy o upevnenie dlhodobých vzťahov Číny s týmto kontinentom. Sú to čínske spoločnosti, ktoré dnes v Afrike budujú telekomunikačné siete, najmä mobilné s technológiou 5G. Práve Čína investuje do afrických médií; ukazuje sa, že čoraz viac televíznych staníc, portálov a novín je prepojených s čínskym kapitálom. A tieto väzby čoraz viac bránia miestnym novinárom v akejkoľvek kritike Číny a Číňanov. A je čo kritizovať: čínske spoločnosti často pôsobia ekonomicky bezohľadne ignorujúc devastáciu životného prostredia. Navyše v Afrike dnes žije a pracuje už viac ako milión čínskych prisťahovalcov, a hoci väčšina z nich sú zmluvní robotníci, ktorí sa potom vracajú späť do Číny, čoraz viac Číňanov sa usadzuje natrvalo a vytvára novú ekonomickú elitu, ako to kedysi robili na Filipínach, v Malajzii alebo na tichomorských ostrovoch.

A v neposlednom rade je napríklad v Džibutsku už niekoľko rokov čínska vojenská námorná základňa. Je to prvá zahraničná základňa čínskej armády, svojský experiment. Takéto rozšírenie operačného dosahu čínskeho námorníctva zatiaľ slúži najmä na obmedzenie excesov somálskych pirátov. Prítomnosť tejto základne však napokon ovplyvní aj americké kalkulácie, ak – alebo možno skôr keď – vypukne vojna medzi veľmocami. Čína medzitým požiadala o povolenie pre ďalšie základne aj v Namíbii a Rovníkovej Guinei. Tieto základne otvoria čínskym lodiam cestu do Atlantiku...

V Džibutsku Čína otvorila svoju prvú vojenskú základňu za hranicami

zdroj: flickr.com

Nech sa pozrieme na akékoľvek ukazovatele, expanzia Číny v Afrike udivuje a zaráža zároveň. Najviac však udivuje slepota západných krajín. Napriek tomu, že experti a tlač už roky bijú na poplach, napriek tomu, že už roky je jasné, že Afrika, znechutená škodlivými ideológiami presadzovanými Západom i podmienkami západných úverov a ekonomických návrhov, sa čoraz väčšmi obracia na Čínu, zdá sa, že Západ nie je schopný zmeniť svoj kurz. A keďže veľká časť technológií 21. storočia sa spolieha na vzácne nerasty z Afriky, ako je napríklad kobalt potrebný pre batérie, dôsledky tejto slepoty môžu byť hrozivé.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/afrika-made-in-china/>